

metin yeğın

gerillanın barışı
guatemala ☆ meksika ☆ el salvador
barış ve ateşkes süreci

hayalci hücre: #68 dünyanın sokakları #8 | metin yeğın | gerillanın barışı
guatemala ☆ meksika ☆ el salvador barış ve ateşkes süreci | metin yeğın ©2025 hayalci
hücre | bu kitabın türkçe yayın hakları metin yeğın ve hayalci hücre yayın'a aittir. |
yayına hazırlayan: deniz lodos | kapak tasarımı-dizgi: nail dünder | baskı-cilt: repar
tasarım matbaa, yenibosna merkez mh. cemal ulusoy cd. no: 43 bahçelievler/istanbul
(sertifika no: 40675) | 1. baskı 2024 / istanbul | isbn no: 978-625-6597-60-0 | sertifika no:
73832 | hayalci hücre yayın lema yayıncılık basım dağıtım kırtasiye ticaret limited şirketi
sinanoba mahallesi aktay caddesi A3-27 blok no: 6a iç kapı no: 6 büyükçekmece /
istanbul | <https://hayalcihucre.com>

metin yeğin

Yazar, belgeselci, sinemacı, gazeteci, yönetmen, avukat, seyyah, işçi... CNN-Türk, NTV, Kanal Türk, Tarih tv, Hayat tv, Al Jazeera, Telesur... kanallarına televizyon programları ve 100'den fazla belgesel film yaptı. Aralarında, 'D', 'Grev', '3 Kadın 1 Grev' gibi filmlerin olduğu bağımsız, uzun metraj filmlerin senaryolarını yazdı, yönetti. Türkiye'de Cumhuriyet, Radikal, Birgün, Gündem, Gazete Duvar, Artı Gerçek, dünyada Il Manifesto, Rebellion gibi gazetelere köşe yazıları yazdı. Açık Radyo ve BBC'ye radyo programları yaptı. Dünyanın sokaklarını, direnişleri, isyanları anlattığı 10'dan fazla kitaba sahip. İngiltere, İspanya; Fransa, Ekvator, Nikaragua, Arjantin, Meksika, Brezilya, Bolivya, Fas gibi birçok ülkede, bulaşıkçılıktan, taksiciliğe, inşaatlardan, ahtapot avcılığına bir çok yerde işçi olarak çalıştı, üç üniversitede ders verdi... Dünyanın birçok ülkesinde, toprak ve fabrika işgallerine, gecekondu hareketlerine, ekolojik direnişlere, kolektif çalışmalara katıldı. Yine dünyanın birçok yerindeki, gerilla hareketlerine, isyanlara doğrudan tanıklık etti. Yoksullarla birlikte evler yaptı, kooperatif örgütlenmelerine öncü oldu. Ve dünyayı değiştirmeye çalışmaya devam ediyor hâlâ...

15. YIL BASKISINA ÖNSÖZ

Bu kitap, yine bir barış sürecinde ortaya çıkmıştı. Bir yayınevi (Tarem Yayınları) benden bir kitabımı onlara vermemi istemişti.

Telifini yazılmadan önce verin, gidip size yazayım demiştim.

Henüz yazmadığım kitabın telif parası karşılığında, bana aldıkları biletlerle, yeniden El Salvador, Guatemala, Meksika ve Nikaragua'ya gidip geri döndüğümde, kitabı bitirmiş olarak onlara teslim etmişim ama ortada ne 'Barış' ne de 'Süreç' kalmıştı.

Daha sonra, 'Öteki' yayınlarından tekrar yayınlandığında, yeni bir barış süreci acaba başlayacak mı diye tartışıldığı oluyordu ama savaş gittikçe daha geniş bir coğrafyada, oyuna dahil olan birçok yeni aktörle sürüp gidiyordu.

Bu arada, dünyanın en uzun savaşlarından birinin sürdüğü Kolombiya'nın en büyük gerilla örgütü FARC'ın barış sürecinde yine oralardaydım ama döndüğümde bu topraklarda beklenen süreç hâlâ ortada yoktu.

Şimdi yeni bir 'Barış Süreci'nde, kitap yeniden yayınlanıyor. Bakalım bu sefer, bu kitap, böyle bir sürecin sonunu görebilecek mi?

Benim için daha da önemlisi, bu kitapta ve daha sonraki yazılarımda acaba aktarmaya çalıştığım deneyimler biraz da olsa yararlı olabilecek mi?

Yoksa 'Gerilla'nın Barışı' okunan 'hoş' kitaplar köşesinde yaşanmaya devam mı edecek?

Bu kitabın 15. yılında, inatla... Sevgilerimle ve Venceremos...

Metin Yeğin

GUATEMALA

Kumandan Thomas'la konuşuyordum. Guatemala meclisinde URNG'nin ofisiydi. Birbirinden, kısa camlı bölmelerle üçe dörde ayrılmış büyükçe bir odaydı. Biri İndian giysileriyle iki sekreter, eski ve ağır bilgisayarların başında çalışıyor görünüyorlardı. Köşede konuştuğumuz bölümün arkası kilisenin çan kulesiyle karşılıklı komşuydu. Çanlar sanki bizim için çalıyordu. Kumandan Thomas; gerçek adıyla Celso Humberto Morales Morales. Her dağda yaşayan ve cezaevinde kalan insan gibi yaşını pek göstermiyordu. Sadece dökülmüş saçlarını kazımişti. Uzun saçlı gerilla fotoğraflarını görmüş-tüm, bir gerillaya rütbe verirken, ateşin başında akordeon çalarken...

- Siz URNG kumandanısınız. Kaç yıl silahlı mücadele ettiniz?

-1972 yılında yasadışı örgütlenme ile başladı. 26 yıl kadar. Yani 1972'den 1995'e kadar. Sonra müzakere sonucuna kadar başkent Guatemala ve Meksika arasında geçen bir süre var, barış imzalanana dek. Yani bu bütün süre gerilla olarak geçti.

-Yaşantınızda kişisel olarak nasıl bir değişiklik oldu? Gerilla savaşı zamanı ile bugün arasında çok büyük bir değişiklik var tabii ki değil mi?

- Tabii ki kesinlikle. Biz gerillada yaşarken köylülerle birlikte, kampımız için çalışarak geçiriyorduk. Kampı paylaştığımız ailelerle birlikte. Daha düzgün ve daha sessiz bir yaşantıydı. Şimdi daha güç koşullar altında yaşıyoruz kondisyon olarak. Kamplardan sonra burada yaşamak daha zor. Şu anda bütün Guatemala için çok tehlikeli bir zaman yaşıyoruz ve çok kötü şartlarda. Cinayetler, herkese uygulanan şiddet, kadınlara karşı kullanılan şiddet, bütün insanlara, çocuklar dâhil. Hü-

kümet bu duruma karşı bir şey yapamıyor. Şu anla karşılaştırdığımız zaman o günkü durum çok çok fazla temizdi. Şu anda çok fazla yolsuzluk var.

Garip geliyordu 26 yıl dağda gerilla olarak yaşadıkta sonra meclisin bir odasında konuşurken “Şimdi daha güç koşullar altında yaşıyoruz” diye bir cevap. Hem de Guatemala’daki savaş dünyanın en kirli savaşlarından biriyken. Burada romantizm de yoktu. Bütün her şey Kumandan Thomas’ın “Şu anla karşılaştırdığımızda o günkü durum çok çok fazla temizdi” cümlesinde saklıydı. Bir başka anlatımla her şey çok açıktı. Dağda, karşıda bir düşman var ve siz varsınız. Her şey çok net.

URNG ‘Union Revolucionaria Nacional Guatemalteca’ (Guatemala Devrimci Ulusal Birlik) Ocak 1982’de dört gerilla örgütünün birleşerek kurduğu bir cephe. Bunların içersinde en büyüğü olan EGP’nin (Ejercito Guerrillero de los Pobres - Yoksulların Gerilla Ordusu) kumandanlarından biriydi Kumandan Thomas.

- Barış imzalanması doğru muydu? Bu kadar yıl sonra ne düşünüyorsunuz?

- Bence evet. Anlaşmayı bu kadar yıl sonra düşününce bir kez daha söyleyebilirim ki barış imzalanması doğrudu. Sonucu olumluydu. Çünkü ülke bütün olarak barışı istiyordu. Bütün olarak bunu arzu ediyordu. Şöyle bir gerçeklik vardı: Yeni bir gelecek inşa etme istemi bütün topluluklara hâkim olan şeydi. Herkese...

1960 yılından 1996’ya kadar süren bir savaştı. Çoğunluğu Maya olan 300.000’e yakın ölü ve kayıp vardı. Dünya tarihinin en kirli savaşlarından birini yürüttü bu yıllar içinde Guatemala oligarşisi. Aslında her şey yine bir ekim devriminde 1944’te Guatemala’daki ekim devriminde başladı denilebilirdi. Devrimci yurttaşlar, öğrenciler, işçiler, köylüler ve bağımsızlık yanlısı askerler

diktatör Jorge Ubica'yı yıktı. Guatemala tarihindeki tanımlamayla 'demokrasinin ilkbaharı' başladı. 1944-1951 yılları arasında Doktor Juan Jose Arevalo Bermejo ve 1951-1954 yıllarında Jacobo Arbenz Guzman ülkeyi politik ve sosyoekonomik olarak değiştirmeye başladı. Öncelikle bir işçi yasası çıktı. Bu yasa-ya göre işçilere örgütlenme hakkı ve pazarlık şansı tanındı. Sosyal güvenlik yasasıyla bütün Guatemalalı işçiler sağlık hakkına ve sosyal güvenceye sahip oldular. Üçüncüsü, kadınlar oy hakkına sahip oldu. Devrimci hükümetlerin yaptığı en önemli değişiklik ise 900 sayılı yasa ile toprak reformu düzenlemek oldu. 100.000 hektar büyüklüğünde bir toprak, toprak ağalarından alınıp köylüye dağıtıldı.

Bütün bu değişiklikler ve özellikle toprak reformu ABD'li muz şirketi 'United Fruit Company'nin hiç işine gelmedi. CIA devreye girdi ve demokratik Arbenz hükümetine karşı büyük bir kampanya düzenledi. Ona göre, komünistler Orta Amerika'yı işgal ediyordu. Ordunun içindeki işbirlikçilerle beraber doğrudan saldırıya geçti. Honduras'tan yönetilen askeri saldırılarla, hava bombardımanlarıyla Arbenz hükümeti, 'demokrasinin baharı' sona erdi. Darbeci Castillo Armas'ın ilk icraatı tabii ki 900 sayılı yasayı, toprak reformu yasasını ortadan kaldırmaktı. Bu arada binlerce kişiyi hapislere tıktı. Öldürdü ve sürgüne gönderdi.

Bir muz şirketi istedi, ABD ve CIA demokratik Arbenz hükümetini devirdi. Diktatörlükler ve demokrasi kılığındaki hükümetlerle geçen yılların başlangıcıydı bu. Ancak bu saldırı ve darbe sadece bunu yaratmadı. Bu haksızlığa, saldırıya karşı direnişe tanık olan bir insanı da mücadeleye kattı: Ernesto Che Guevara.

Guevara; 1953 Temmuzunda bir arkadaşıyla birlikte motosikletle yola düştü. Bolivya, Peru, Ekvator, Panama, Kosta Rika, Nikaragua, Honduras ve El Salvador'dan geçip Aralık ayının son günlerinde Guatemala'ya vardı. Guatemala'da yoksulların yanındaki bu hükümet vardı. Halasına gönderdiği mektupta buradaki devrimci sürece katılmak için gittiğini yazıyordu.

Bu yolculuğu sırasında Latin Amerika'daki yoksulluğa, sefalet ve sömürüye yakından tanık olmuştu. 'Che' lakabı da burada doğdu. Daha çok Arjantinliler kendilerine has bu seslenme nidasıyla herkese hitap ettiğinden, herkes de ona 'Che' demeye başladı. Che'nin Guatemala'daki esas siyasi ilişkisi Perulu sosyalist Hilda Gadea'ydı. Yani Che'nin Meksika'da evlendiği ilk eşi ve 1956'da doğan ilk kızının annesi. Hilda, Guatemala Arbenz hükümetindeki birçok üst düzey politikacıyı Guevara'yla tanıştırdı. Ayrıca Che daha önce tanıştığı sürgündeki Kübalı devrimcilerle burada yeniden bağ kurdu. Bu sürgünlerin arasında Küba'da Bayamo'daki "Carlos Manuel de Céspedes" saldırısına katılan Antonio "Nico" López de vardı. López Granma Küba'ya çıktıktan kısa süre sonra "Ojo del Toro" köprüsünde hayatını kaybedecekti.

CIA'nın kanlı darbesi sırasında Che; vizesini yenilemek için El Salvador'a geçmişti. Hemen geri dönerek direnişin içinde yer almaya çalıştı. ABD uçaklarıyla gerçekleştirilen bombardımanlar sırasında Komünist Gençlik tarafından örgütlenen silahlı birliklere katıldı. Onlar harekete geçmeyince bu sefer doktor olarak çalışmaya devam etti. Arbenz hükümeti bütün yabancıların ülkeyi terk etmesini istedi. Bu istek tabii ki işgalci ABD askerî güçlerine yönelikti. Halkı destekleyen yabancı 'komünist'leri gerekçe gösteriyorlardı. Gadea tutuklandıktan sonra Guevara kısa süre için Arjantin

konsolosluğunda saklandı ve sonra Meksika'ya geçti. Yıllar sonra Che, Jose Ricardo Masetti'nin Siera Maestro dağlarında yaptığı röportajda "Guatemala'da herkesi savaşmanın gerekli olduğunu biliyordu ama hiç kimse savaşmadı. Herkes direnmenin gerekli olduğunu biliyordu ama hiç kimse bunu yapmadı." diyordu. Guatemala Che'yi yarattı. Çünkü halkçı Arbenz hükümetinin ABD tarafından bu şekilde devrilmesinin ardından emperyalizmin ancak silahlı mücadele ile defedilebileceği fikrine sahip oldu. Che; Küba'da, Kongo'da, Bolivya'da ve dünyanın bütün isyanlarında yer aldı.

MEKSİKA

Sub-kumandan Marcos'la konuşuyorduk. La Realidad'ta komününde bizim kaldığımız kulübedeydik. Bazılarının boyları kısa kalmış tahtalardan yapılmış, sanırım 3 metreye 2 metre büyüklükteki kulübe, sadece bir kalastan yaptığımız masadan ve yatak olarak kullandığımız bir kerevetten ibaretti. Geceydi. Ağustos böcekleri çılgık çılgıca bağıryorlardı. Marcos "Che'nin dediği gibi; barış için en ufak şans varsa ve siz bunu uygulamıyorsanız canisiniz ama barış için hiçbir şans yoksa ve siz hâlâ silahlı mücadele etmiyorsanız siz yine bir canisiniz." diyordu.

1 Ocak 1994'te Zapatista Ulusal Özgürlük Ordusu (EZLN), tüm Meksika için demokrasi, özgürlük ve adalet istediklerini açıklayarak Meksika'nın güney doğusundaki Chiapas eyaletinde silahlı bir ayaklanma başlattı. EZLN'nin genel bildirisinde Lacandona Ormanları'ndan ilk deklarasyon yayınlandı ve San Cristobal de Las Casas, Ocosingo, Las Margaritas, Altamirano, Chanal, Oxchuc ve Huixtan şehirleri isyancılar tarafından ele geçirildi. 1 Ocak'ı takip eden iki hafta yoğun

savaşla geçti. 12 Ocak'ta Meksika hükümetince ilan edilen ateşkes Zapatistlerce de kabul edildi.

Eduardo Galeano, 'Latin Amerika'nın Kesik Damarlarında' anlatıyordu. "1910'da Meksikalılar silahlanıp Porfirio Diaz'a karşı ayaklandılar. İsyan güneyde, Emiliano Zapata'nın öncülüğünde başladı. Toprak reformu yanlısı Zapata, devrim liderlerinin en dürüstü, yoksulların davasına kendini en çok adanmış olanı, toplumsal kurtuluş uğruna en çok coşkuyla savaşanıydı. 19. yüzyılın sonları, yerliler için soygun yılları olmuştu. Morelos bölgesindeki köy ve kasabalar, toprağı ve insanları yiyip yutan şeker kamışıyla kuşatılmıştı. Ülkeyi şeker kamışı yönetiyordu. Gelişmesi, modern rafinerilerin, damıtım evlerinin ve demiryollarının yapılmasına sebep olmuştu. Zapata'nın köyü Anenecuilco'da köylüler, topraklarının işgal altında bulunduğu yedi asrın hesabını soruyorlardı. 1909'da, toprakların bir bölümüne daha el konulmasını öngören bir yasanın çıkması, zaten uzun süredir var olan toplumsal çelişkileri daha da alevlendirdi. Ülkenin en iyi at terbiyecisi olarak ün yapmış, dürüstlüğü ve cesaretiyle herkesin saygısını kazanmış olan Emiliano Zapata gerilla lideri oldu. Porfirio Diaz düşürülerek iktidara Francisco Madero getirildi. Toprak reformu vaatleri kısa sürede unutuldu. Zapata düğün gününde töreni yarıda kesmek zorunda kaldı: Hükümet, kendisini sindirmek için General Victoriano Huerta'nın birliklerini üzerine göndermişti. Eski kahraman şimdi bir 'haydut' olmuştu. Zapata, Kasım 1911'de Ayala Planı'nı açıkladı ve 'herkese ve her şeye karşı savaşmaya hazır' olduğunu bildirdi. (...) Savaş on yıla yakın sürdü. Diaz'a, Madero'ya, Katil Huerta'ya daha sonra da Venustiano Carranza'ya karşı savaşıldı. Bu dönem, aynı zamanda Kuzey Amerika'da müdahaleler dönemi oldu. Zapata'yı ezmek için sayısız

askeri birlik harekete geçiriliyor, yakıp yıkmalar, katliamlar, köyleri yok etmeler Zapata'yı sindiremiyordu. 'Zapata yanlısı casuslar' olarak suçlanan erkekler, kadınlar ve çocuklar kurşuna diziliyor, asılıyor, bu kıyımları zafer kutlamaları izliyordu. Ama çok geçmeden güney bölgesindeki dağlarda yaşayan devrimci göçebe topluluklar güç topluyorlardı. Zapata'nın adamları birçok kez karşı saldırılarını başkent kenar mahallelerine kadar ilerletmeyi başardılar. Huerta'nın devrilmesinden sonra, Emiliano Zapata ve Pancho Villa, 'Güneyin Atillası' ile 'Kuzeyin Kentauru' Meksika'ya girerek bir süreliğine iktidarı ele geçirdiler.”¹

EL SALVADOR

El Salvadorlu kadın gerilla komutanı Marta Valladares yani kumandan Nidia Diaz'la konuşuyordum. FMLN'yi meydana getiren beş gerilla hareketinden PTRC - Orta Amerika Devrimci İşçi Partisi önderlerinden biriydi. Barış anlaşmasının imzacılarından aynı zamanda. Şu anda da bizim Avrupa Konseyi benzeri bir kurum olan Orta Amerika Parlamentosu'nun El Salvador parlamenteriydi. Savaş sırasında esir alınıp, tutsak düşmüştü. FMLN gerillaları bir restoranı basıp devlet başkanının kızını kaçırdılar. Kumandan Nidia onunla takas edildi. Hapisten kurtuldu.

-Siz bir gerillasınız. Bir gerilla komutanısınız. Sonra barış anlaşması imzacılarındanınız ve şimdi de Orta Amerika parlamenterisiniz. Barış anlaşmasından 16 yıl sonra bu süreci bize analiz eder misiniz?

¹ Eduardo Galeano, *Latin Amerika'nın Kesik Damarları* (ç. Atilla Tokatlı, Roza Hakmen), İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2006. Sayfa 162-164.

- Gelecek ay, Aralık'ın 19'unda tam 16 yıl oluyor barış anlaşması yapalı. El Salvador'un iç savaş sırasındaki kaosu nereden politik baskı, askerî diktatörlük, sosyal ve ekonomik adaletsizlik ve Orta Amerika'nın genel durumuydu. Birçok kez diktatörlük ile ilgili anlaşmazlık üzerine konuştum. Bunu diktatörlükle diyalog öncesi dönem ve diyalog sonrası dönem olarak iki bölümde konuşmamız gerekir. Askeriyenin baskısından bahsetmek gerekir çünkü El Salvador'daki barış anlaşması bunu da içeriyor. 1991 Eylül'ün 11'ndeki ulusal kongrede durumu belirlediğimiz gibi El Salvador'da savaş kilitlenmişti. Kimsenin üstünlük elde edemeyeceği bir durumdu. Askeriyede ekonomik ve sosyal olarak bu durumu aşabilme pozisyonu yoktu ve açılmaya da korkuyordu. Bizim cephemizde ise 29 yıl önce biz bir konsey oluşturmuştuk. Politik ve diplomatik olarak bu diyalogu zorladık ancak buna karşı sağcılar hiçbir zaman buna yanaşmadı. Askeriye cinayetler ve katliamlarla buna cevap verdi. Senyor Romeo'yu katlettiler, demokratik devrimci cephenin sözcüsünü öldürdüler. Yarın katledilişinin 29.yılı. Demokratik mücadelenin liderlerini öldürdüler. Bu şekilde diyalog şansını her zaman ortadan kaldırdılar. Bunun üzerine cephe, özellikle silahlı mücadele sürdüren milislerle ancak bu duruma karşı durabiliyordu. Sonra cephe büyük atak düzenleyerek durumu bir üst seviyeye taşıdı. 1980'nin Ocak ayında genel bir saldırı düzenlendi. Tabii bu büyük bir hızla olmadı bir hafta, bir ay, iki ay devam etti. Ve bu savaş 12 yıl sürdü. Birçok kez askeriye ile kısa diyaloglar kurulsa da bu durumda devam etti iç savaş. Çünkü oligarşi; politik olarak barışçıl bir mücadele şansı tanımıyordu. Bu nedenle politik mücadelenin başka türlü sürdürülmesi gerekiyordu. Aslında mücadele kesinlikle politik, diplomatik bir bütündür zaten. İşçi mücadelesi,

sosyal mücadeleler, bütün bunların birlikte mücadelesi ancak zafere ulaştırabilir ve bu mücadeleler silahlı mücadeleye de avantaj tanır. Aynı zamanda uluslararası konjonktür de bu yöndeydi. ABD’de de devlet başkanı değişti. Carter, El Salvador’a gelerek 1979 yılında işlenen cinayetler için insan hakları araştırması yapılmasını istedi. (Aralarında dört ABD vatandaşı rahibenin tecavüz edilip öldürülmesi de vardı.) Diktatör Romero’yu doğrudan sorumlu tuttu, Humberto Romero’yu. Biz zaten bunu biliyorduk.

Katledilen monsenyör Oscar A. Romero El Salvador halkı için sosyal adaletin bir simgesiydi. Kiliseyi yoksullar dolduruyordu. Ülkenin bütün zenginliği oligarşinin elindeydi. ‘Oligarşi iktidarda bir avuç zorbaydı.’, sadece 14 aileydi. Milyonlarca yoksul vardı. Monsenyör Romero bunun ortadan kalkması gerektiğini dile getiriyordu. Ülkenin demokratikleşmesi için diyaloga geçilmesini savunuyordu. Oligarşi buna tahammül edemedi. Roberto D'Aubuisson'ı buldu. D'Aubuisson, Nikaragua diktatörü Somoza'nın ölüm mangalarının yani ulusal muhafızlarından bir subaydı. Uygun bir katildi. Yine kendisi gibi uygun katillerle birlikte kilisede herkesin gözü önünde Monsenyör Romero'yu öldürdü. Mayıs ayında tutuklandı. Genellikle bütün her yerde olduğu gibi oldu. Kimin emir verdiği ısrarla soruşturulmak istenmedi. Robert White, onun ve bütün paramiliterlerin oligarşi tarafından ABD’den doğru finanse edildiklerini ortaya çıkardı. Ayrıca bunu söyleyen Robert White bir komünist de değildi. ABD büyükelçisiydi.

GUATEMALA

Ciudad Guatemala'nın kenar mahallerinden birinde URNG-Maiz merkez ofisi. Hiçbir yazı yoktu kapıda. Büyük bayraklar ve pankartlar, afişler, arma ya da tabela da yoktu. Zilde adı bile yazmıyordu. 3 kere önünden geçtim. Zaten parlamentodan bir polis, yanlış bir adrese, kentin öte ucuna göndermişti beni. Onun eski bir paramiliter olduğunu düşünüyordum. Küfür ediyordum. En az 20 kişiye sorduktan sonra biri telefon rehberine bakmamı önerdi. Daha önce bakmıştım, bulamamıştım. Bir radyo ve fan tamircisinde baktım. İçi açılmış radyolar ve pervaneleri sağa sola dağılmış fan parçaları dolu bir dükkândı. Kilitli, demir parmaklıklı bir kapıydı. Bozuk radyolar ve sökülmüş fan pervanelerinin çok değerli olduğu izlenimi veriyordu kapı. Rehberi önüme bırakıp gitti. Bizim sarı sayfalar. –Özelleştirmenin ilk adımıdır bütün ülkelerde telefon rehberi, sarı sayfalar. Sonra hayat da ona döner. Ne kadar paran varsa o kadar görürsün. O kadar var olursun.– Güçlkle buldum. Küçük harflerle 'urng' yazıyordu. Oradaki müşterilerden biri benim için telefon etti. Adresi aldı. Zaten URNG'nin o mahallede olmadığını anlamıştım. Lüks bir mahalleydi. Her kapının önünde pompalı tüfeklerle özel güvenlik görevlileri duruyordu. Bir otomobil galerisinde, bir Mc Donalds'ta, benzin istasyonunda ya da herhangi yerde hatta sadece tişört, kazak satan bir yerin kapısında bile vardı. Bir spor ayakkabı satan yerin kapısında iki tane duruyordu. Oranın soyguncular tarafından basılıp soyguncuların ayakkabıları giydiklerini hayal ettim ve sonra polislerin sokakta şüpheli Nike giyenleri topladıklarını. –Bir dilenci vardı, bir ilerdeki sokakta. Sağ bacağını çıkarıp yanına koymuştu. Kalçadan itibaren yapılmış kötü plastikten bir protez bacak. Nike vardı ayağında adamın ve protez bacakta da. Sah-

te olduğunu düşündüm Nike'ın, protez bacak gerçektir. –Yoksullar yoksullardan korunuyorlardı. Onlara da adresi sormuştum. Tepkilerini merak ediyordum. Eski bir gerilla örgütünü sormam bir şey değıştirmedir onlarda. Paramiliter olamayacak kadar yoksuldular. Otomobil galerisinde 6 pompalı tüfekli bekçi vardı. Çok ciddiydiler. Siyah şapka, siyah pantolon ve siyah tişört giymişlerdi. Siyahı lekeliyorlardı. İçlerindeki tişörtleri lime lime olmuştu. Neden otomobil galerisini soymadıklarını merak ettim.

2 belediye otobüsü, 7 adres sorma ve 3 yolcu muhabbetiyle vardım. –Otobüsler mümkün olduğu kadar insan sığdırılması için düzenlenmeye çalışılmıştı. Her koltuk arası sadece ve belki bir bacak alabiliyordu. Eski Amerikan filmlerinde gördüğünüz eski okul otobüsleri. Bazılarının arka tepesindeki 'School Bus' yazısı hala duruyordu. Rengârenk bir dış cephesi, dışarıda duran herkesi otobüse almaya çalışan, sürekli kapıdan sarkan muavinleri vardı. Otobüs durmadan aşağı atlayıp aynı yönde koşarak düşmeden ayakta kalıyor, sonra koşarak otobüsü yakalıyorlardı.

Bir koltuk sırasına üç kişi oturuyordu. Ortadan geçmeye kalktığımda sıranın kenarında oturanlar ayağa kalkmak zorunda kalıyorlardı. Denizi yarıyor gibi yürüyordum. Sanki köy kahvesinde saygıyla ayağa kalkar gibiydiler.

Gonselez diyeceğim ilk konuşanın adına artık. O kadar samimi olduk ki artık adını bir daha soramıyorum. Zaten isimleri unuturum ve bir günde 20 kişiyle tanışınca daha çok unutuyorum. Göğsünde, boynuna yakın bir kısmında bir çukur var. Tişörtün yakasından görünüyor bazen. Parmak genişliğinde. Çatışmada olmuş.

Sol tarafında daha derin bir yarığı gösterdi ve ucu kopmuş kulağını.

- Benim babamı yoksulluk öldürdü. Açlık ve sefalet. Daha çok küçüktüm. Köyde annem kardeşlerimle aynı yoksulluk içinde yaşamaya çalışıyorduk. Topraksız köylülerdik. Açlık ve sefaletten öleceğime direnmeye karar verdim. Gerillaya katıldım. 1979 yılıydı, 16 yaşındaydım. 17 yıl gerillaydım barış imzalanana kadar. Dağlarda. Okuma yazma bilmiyordum. Dağda öğrendim. Tek eğitimimi dağda aldım zaten.

- Barıştan sonra eğitimi sürdürme şansı olmadı mı?

-Böyle bir şansımız yoktu zaten.

- Barış sürecinde size maaş bağlandı mı?

-Yok hiçbir şey ve çalışamıyorduk da. Nasıl iş bulunabilir ki 17 yıl dağdan sonra?

- Paramiliterlere?

- Onlar zaten orduya, polise kaydırıldı çoğu ve suçu zaten onlar yönetiyorlardı. Narko trafik onların aracılığıyla sürüyordu. Fark etmedi onlar için.

- Gerilladaki hayatınla şimdiki arasında ne değişti?

- Her şey.

.-Hangisi daha zor? (Düşündü biraz ve bu soruyu kime sordumsa düşündü zaten.)

.- Yok tabii ki dağlardaki hayat zordu. Her gün birileri öldürülüyordu. Korkunç bir şiddet vardı ordunun ve paramiliterlerin sürdürdüğü. Kadınları, çocukları öldürdüler. Kafası machete ile koparılmış kadınlar gördüm. Çocuğunu emzirirken kafası kesilmiş kadınlar vardı inan, çocuk annesinden meme emerken. Kafası parçalanmış çocuklar vardı. Sonra bombalar ve helikopterler. Onlarla savaş. Tabii ki bunların hepsi çok

kötüydü. Daha zordu. Şimdi ise zorluk daha başka. İnsanın karnını doyurması gerekiyor. Başka türlü bir savaş. Onun kadar da öldürücü.

–Peki, barıştan 13 yıl sonra ne düşünüyorsun? Sen-ce anlaşmanın imzalanması gerekiyor muydu mutlaka?

– Kesinlikle. Herkes çok yorgundu. Halk sürekli bir baskı altındaydı: katliamlar ve işkenceler. Hepsinin son bulması için bu anlaşmayı mutlaka yapmalıydık. Aynı zamanda hemen olmadı bu. Uzun bir süreci kapsadı. Her yerde tartıştık bunu. Bir de uluslararası durum da bunu dayatıyordu.

Girişteki masa da oturuyordu. Tabii ki kapı kilitliydi, biri gelince önce yandaki camdan bakılıyor, eğer tanıdık değilse yavaşça kapının üzerinde cam açılıyordu. Eli belindeki silahta yapıyordu bütün bunları. Binada her zaman en az iki kişi kalıyordu ve ikisinde de 14'lü vardı.

MEKSİKA

18 Ocak 1994'te EZLN, Mexico City'nin eski belediye başkanı Manuel Camacho Solis'i hükümetle yapılacak pazarlıklarda hükümet temsilcisi olarak tanıdı. Federal hükümet ve EZLN arasında ilk doğrudan diyalog, üç gün sonra San Cristobal piskoposu Samuel Ruiz Garcia'nın iki tarafı da ılımlı olmaya davet etmesiyle San Cristobal de Las Casas Katedrali'nde başladı. Samuel Ruiz egemenler tarafından kızıl papaz diye adlandırılıyordu. Kilisesine gelen Mayalardan, yoksullardan yana olduğu için bu adı takmışlardı. Devrimci Hristiyanlardan başka bir papaz şöyle diyordu aynı kıtada "Ben yoksullara ekmek dağıttığımda aziz diyorlar. Neden ekmek bulamadıklarını sorduğumda komünist."

2 Mart'ta San Cristobal'daki barış görüşmeleri bitti. EZLN'nin istediği 34 talepten ancak hükümetin kabul ettiği 24 'çekinceli' madde üzerinde anlaşmaya varılabildi. Hükümet politik konularda ulusal çapta yorum yapmayı reddetti. EZLN, görüşmelerin sonucunun tüm Zapatista komünlerine ve sivil destek örgütlerine sunulacağını, referanduma ve tartışmaya açılacağını bildirdi.

Komünün futbol sahasının kenarına oturmuştuk. Sub. Kumandan Marcos'a Irma soruyordu soruları. Kanada pasaportlu bir El Salvadorluydu. Ailesi mülteci olan milyonlardan biriydi.

-Siz iktidara el koymak istemiyorsunuz, istediğiniz şey sosyal bir gücün ilerlemesi. Bu sosyal gücü nasıl tasavvur ediyorsunuz?

-Biz demokrasiyi düşünüyoruz. Nasıl açıklasam? Zapatistler için sözcüklerin önemli anlamları vardır ve sözcüklerin sonuçları da önemlidir. Bir sözcük "ne demekse o demektir" diye düşünüyoruz. Bu yüzden biz, bize bir şeyler anlatan insanları dinlemeye çok hevesliyiz. Bir kişi ne söylerse bu doğru demektir. Bu yüzden biz profesyonel politikacılarla geçinemiyoruz çünkü bu çok bilinen bir şeydir ki; onlar bir şeyler söylerler ve başka bir şey yaparlar. Bu anlamda demokrasi sözcüğü, insanların insanlar için hükümet olması demektir. Biz ne söylüyorsak o gerçekleşir. Sorun gücü zapt eden bir siyasal partinin siyasal yönlendirilmesi değildir. Diğer bir deyişle, eğer hükümet temelde toplumdan ayrılmışsa, yabancılaşıp, sağ veya sol bir parti olup olmadığının hiç önemi yoktur. Bir rejim oldukça devrimci olabilir fakat eğer toplum yabancılaşıp, eğer hükümet toplum için egemen değilse, kendi kendini yıkarak sona erecektir. Dünya tarihinde olduğu gibi. O zaman biz, sosyal gücü veya politik gücü elinde tutmak-

tan daha fazlasını öneriyoruz. Tersyüz edilmiş bir politik ilişki. Hükümet görevlileri kumanda eden değil, görev ihsan edilen delegeler olacaktır ve toplum onları sosyal taleplere itaat etmedikleri takdirde yerlerinden etme gücüne sahip olacaktır.

Kulübede konuşurken bu anlattıklarını “Biz Mayalar gibi yaşamak istiyoruz.” diye tanımlıyordu Sub. Kumandan Marcos, “Yani komün olarak”.

Bir Orta Amerika uygarlığı olan Maya uygarlığı, binlerce yıl boyunca Meksika'nın güneydoğusundan, Honduras, El Salvador ve Guatemala'ya kadar uzanan coğrafyada yaşıyordu. Meksika'nın güneydoğusunda Campeche, Chiapas, Quintana Roo, Tabasco ve Yucatán'da tarihleri boyunca yüzlerce farklı lehçe ile birbirleriyle anlaşıyorlardı. Bunlardan bazıları hâlâ günümüzde sayıları 21 ile 44 arasında olduğu ileri sürülen Maya dilinin oluşumunu sağlamıştır. Maya uygarlığı M.Ö. 600 dolaylarında yükselişe geçti. M.S. 250 ile 900 yılları arasında en parlak zamanlarını yaşadı. Kentyapıların siyasi kargaşalar sonucunda çöktüğü M.S. 900'e dek, geniş bir alanda varlığını sürdürdü. İspanyol işgaliyle birlikte de kıtanın bütün diğer yerlileri gibi büyük bir kıyıma maruz kaldı.

Mayalar astronomi, matematik, mimari ve sanat gibi birçok alanda gelişmiş bir düzeydeydi. Maya edebiyatındaki *Rabinal Achí*, *Popol-Vuh*, *Chilam Balam* gibi eserler bu kültürü çok iyi yansıtmaktadır. İspanyol işgali 1697'de Itzá Mayaları'nın başkenti Tayasal'ın ve Guatemala'daki Ko'woj Mayaları'nın başkenti Zacpetén'in alınmasıyla tamamlandı. Son Maya devleti ise 1901'de başkenti Chan Santa Cruz'un Meksika tarafından işgaliyle ortadan kalktı.

Mayaların yurdu üç bölgeye ayrılır: Güneyin “Yukarı Topraklar”ı, güneyin “Aşağı Topraklar”ı ve kuzeyin “Aşağı Topraklar”ı. “Yukarı Topraklar” Guatemala ve Chiapas’ın irtifa seviyesi yüksek topraklarını kapsar. Güneyin aşağı toprakları “Yukarı Topraklar”ın hemen kuzeyinde yer alır ve Meksika’daki Petén’i (Campeche), Quintana Roo’yu, kuzey Guatemala’yı, Belize’yi ve El Salvador’u kapsar. Kuzeyin “Aşağı Topraklar”ı ise Yucatan Yarımadası’nın kalan kısmını ve Puuc Tepeleri’ni.

Maya uygarlığının en dikkat çekici yönlerinden biri klasik-sonrası dönemin sonunda (M.S.800-1000) Yucatan Yarımadası’nda yeni bir yönetim biçimi yani bu *Multepal* denilen konfederasyon sistemi idi. Bu sistemde yönetim, birbirlerini “kardeş” sayan birçok kişiden oluşan bir konseyle icra ediliyordu. Bu hükümet konseyi (*multepal*) üyelerinin ünvanı *ah tepal* idi.

Mayapán’ın yıkımından (1451) sonra Yucatan Yarımadası *kuchkabal* denilen 16 ya da 17 kente bölündü. Her *kuchkabal* ’ın başkentinde *halach uinik*, “gerçek ve doğru adam” bulunuyordu. Her *kuchkabal* da *batabil*’ler denilen, *batab* lar tarafından koordine edilen bölgelere ayrılıyordu. Her *batabil* de *kuchkteel* denilen, komünlerden oluşan küçük birimlere. Komün sorumluları zaman zaman yönetim meselelerini çözmek üzere, *batab*’ın da katıldığı bir mecliste bir araya gelirlerdi. *Batabil* meclisleri komün delegeleriyle (*ah k’ul*) *batab* tarafından atanan temsilcilerden oluşuyordu.

EL SALVADOR

El Salvador parlamentosunda kendi odasında Jorge Chefik Nadal ile konuşuyordum. Eski bir gerilla komutanıydı. Şimdi ise FMLN parlamenteriydi. Ayrıca El Salvador da FMLN'nin efsanevi 'Türk' lideri Kumandan Chefik Nadal'ın oğluydu. Esas olarak Filistinli bir aileden gelmeydi. 1915'te aile Latin Amerika'ya göç etmişti ve bütün benzer göç eden Filistinli, Lübnanlı, Suriyeliler gibi Osmanlı pasaportu ile geldiklerinden bütün Latin Amerika'daki deyimle 'Türk'tüler. Türkiye'den geldiğimi öğrendiklerinde Kumandan Chefik de Türk diyorlardı. Hoşuma gidiyordu. Evet diyordum.

- 15-16 yıl sonra El Salvador'daki barış sürecini nasıl yorumluyorsunuz?

- Öncelikle söylemek lazım; "Barış imzalanmasının sonucunda iki taraf içinde ne değişti?" Bizim açımızdan en önemli şeyler 'policiya nasyonel' –ulusal polis– tasfiye oldu, 'policiya nacional guard' –Milli Muhafızlar– tasfiye oldu. Ayrıca 3-4 tane üst düzey, elit 'anti terörist' timi tasfiye oldu. Aynı zamanda ordunun sayısının 15-16 bine indirilmesi ve anayasal olarak da ordunun yeni görevinin belirlenmesini kararı alındı. Ayrıca eskiden ordu için ayrı mahkemeler vardı bu da ortadan kalktı. Yani aslında ordu demek, devlet demekti daha önceki anayasada. Daha önce anayasada ordu, toprağın babası olarak anılıyordu. Yani artık ordunun yaptıklarından sorumluluğu oldu. Ayrıca eski çatışmacıların sivil hayata dönüş koşulları anlaşmada yer aldı. Şimdi barış anlaşmasının ana fikri ordunun eski durumundan farklı olarak görevini sadece ülkeye dışarıdan gelecek saldırılara göre biçimlendirilmesiydi. Sadece dış saldırılara karşı. Aynı zamanda eskiden devlet başkanı, Ulusal Sivil Polis'in de başı sayılıyordu. Bu bütün

olarak tamamen değişti. Yargının yapısında değişiklik yapıldı. İnsan hakları ihlalleri soruşturması kararı alındı. Gerçekleri Araştırma Komisyonu kuruldu yani bir bütün olarak devletin yapısında bir reform gerçekleşti.

Aynı zamanda gerilla örgütü FMLN'nin politik bir parti olarak örgütlenmesi söz konusu oldu. Yani bu FMLN'nin silahını bırakması, normal hayata geçmesi, politik parti olarak faaliyete geçmesi ve sonuç olarak bugün hükümet olması, işte bunların hepsi bu sürecin sonucudur. İşte barıştan sonra geçen bu 16 yılda sürekli olarak devletin demokratikleştirilmesi mücadelesi söz konusu. Aynı zamanda bu hakların tümü, barış imzasından elde edilmiştir. Anlaşmanın imzalanmasından hemen iki ay sonra başlayan bu süreçle haklar uygulanması ve yeni bir devletin inşası başlamıştır. Bu; devletin demokratikleşmesi, yeniden inşası, FMLN' nin katılımı ile yeni bir süreç olarak başladı.. İşte bugün barıştan 16 yıl sonra biz devleti değiştirebilmeyi, bunu gerekleştirebildik diyebilirim. Yani şu anda duruma baktığımızda, bütün bu sahip olduklarımıza, hiçbir zaman savaş sırasında sahip olmadığımızı görürüz. Çünkü savaş sürecinde radikal kesimlerin hâkimiyeti söz konusudur ve demokratik fikirlerin ortaya çıkabilmesini düşünemezsiniz bile.

FMLN (Farabundo Marti Liberacion Nacional - Farabundo Marti Ulusal Özgürlük Cephesi) 1981 yılında beş devrimci hareketin birleşerek oluşturduğu bir cephe:

FPL (Fuerzas Populares de Liberacion Farabundo Marti - Farabundo Marti Halk Özgürlük Ordusu),

ERP (Ejercito Revolucionario del Pueblo - Devrimci Halk Ordusu),

RN (Resistencia Nacional - Ulusal Direniş),

PCS (Partido Cominista Salvadoreno - Salvador Komünist Partisi),

PRTC (Partido Revolucionario de los Trabajadores Centroamericanos - Orta Amerikalıların Devrimci İşçi Partisi).

FMLN'nin ismini aldığı Farabundo Marti El Salvador'un devrimci lideriydi. 1931 yılında bir grup asker, iktidara el koydu. ABD'nin baskısıyla hemen kısa zamanda oligarşinin adamı General Maximiliano Hernandez Martinez bu darbenin başına geçti. Yine kısa bir süre sonra yani 1932 yılının başında parlamento ve belediye başkanlıkları seçimleri vardı. Birçok solcu ve ilerici bu seçimlerde adaydı. El Salvador Komünist Partisi 1930 yılında kurulmuştu. Komünist parti parlamento ve belediye seçimlerinde büyük çoğunluğu kazandı. Halk seçimin ertesi günü sokaklarda büyük kutlamalar yaptı. Birçok şehirde komünistlerin zaferi nedeniyle eğlenceler düzenlendi. Bu tabii ki o zamanlar televizyon ve radyo olmadığından ilan edilmedi ama telgraflarla her yerden ulaşan sonuçlar bunu çok açıkça gösteriyordu. Burjuva partileri halkın sokakta zafer gösterileri düzenlemesini protesto etti. Ardından terör başladı. Özellikle Santa Ana, Ahuachapan ve Sonsonete'de halka saldırdılar. Şiddet, işkence ve ölüm sokakları doldurdu. Komünist parti; General Maximiliano Hernandez Martinez'den olanların durdurulmasını talep etti. General yine bir general olan içişleri bakanı General Valdez'le buluştu ve her ikisi de böyle bir şeyi polis ve ordudan isteyemeyeceklerini söyledi. Bunun üzerine komünist partisi liderleri Farabundo Marti de dâhil olmak üzere 7-8 Ocak'ta toplandılar ve ne yapacaklarını konuştular. Birçok detayı tartıştılar.

Santa Miguel, San Miguel'deki askerlerin de kendilerine katılabileceklerini düşündüler ve buna göre plan hazırladılar. Hükümet ayın 14'ünde bu planın haberini aldı ve 19'unda da Farabundo Marti yi tutukladılar, öğrenci sözcüleri Luna ve Zapata ile birlikte.

En önemli şey köylülerin ve Indian'ların kararıydı. Ayın 22'sinde hükümet sabah halkın yanındaki askerleri, bütün komünistleri öldürmeye başladı. Devrimcilere ve halka karşı çok hızlı bir vahşet uyguladı. Başkent San Salvador'daki komünist partinin merkezine büyük bir saldırı düzenledi. Ülkenin batısında halkın elindeki silahlar sadece macheteler ve küçük ateşli silahlardı. İyi organize olmuş değillerdi. Dağlarda ve köylerde de örgütlü değillerdi. El Salvador'un en büyük trajedilerinden biri yaşandı. 30.000 kişi öldürüldü. Yani o günkü El Salvador nüfusunun %2.5'u. İşkenceler ve diğer şiddet uygulamaları bunun dışındaydı. Herkes bu saldırıya maruz kaldı. Sadece erkekler değil kadınlar, çocuklar, herkes. Binlerce aile bu barbarlıktan Guatemala'ya, Honduras'a ve Nikaragua'ya kaçarak kurtuldu. Bütün sosyal ve politik hareketler 70'lerde gerilla hareketi başlayana kadar büyük bir yıkıma uğradı. 1932 yılındaki bu katliam, ülkenin sol hareketinin, kolektif bir travmasıdır her zaman.

GUATEMALA

URNG'nin meclis odasında parlamenterinden biriyle konuşuyordum. Walter Felix ile. Zaten sadece iki parlamentere sahipti. Toplam 164 parlamenter vardı mecliste. Son seçimlerde biraz daha yüksek oy oranına varmışlardı ama eski güçlerinden çok uzaktılar. Felix bir Maya'ydı. Meclisteki az sayıda Maya'dan biriydi. Heyecanlı ve coşkulu konuşuyordu.

- Şu anda benim ülkemde bir barış süreci başlatılmak isteniyor. Siz barış anlaşmasından sonra on yıldan fazla bir süreç yaşıyorsunuz. Barışın anlamı ne sizin için?

- Metin öncelikle bu röportaj için çok teşekkür ederim ve Türkiye halklarını selamlarım. Yıl 2009, bundan tam tamına 13 yıl önce 1996 yılında Guatemala hükümeti ile URNG arasında barış anlaşması imzalandı. Şimdi barış anlaşması üzerinden 13 yıl sonra baktığımızda bizim için negatif tarafları pozitif taraflarından daha ağır basıyor. Çünkü bu barış anlaşmasında tutulması gereken birçok söz verilmişti. Özellikle de barış anlaşmasının temellerini teşkil ediyordu bu verilen sözler. Ancak anlaşmadan sonra iktidara gelen birçok hükümet, bu barış anlaşmasında ki verilen sözlerin birçoğunu tutmadı. Ayrıca 2005'te parlamentoda nasıl uygulanabileceğine dair bir başka yasa çıktı ama buna rağmen yine de 2005'ten bugüne kadar her şey yine aynı. Bazı hükümetler iyi niyetli olsalar da böyle bir kapasiteye sahip değillerdi ve barış anlaşmasını yerine getiremediler. Sadece neoliberal politikacılar barışın çok kültürlülük ve çok dillilik kısmına yoğun ilgi gösterdiler. Yani birçok konuda birçok problem barışın imzasından önceki durumdan daha iyi bir durumda değil ve hatta birçok sosyal problem barış imzasının öncesinden daha beter bir durumda. Ayrıca barış imzasından önce de var olan birçok ekonomik tekel barış imzasından sonra daha da gelişkin olarak varlıklarını sürdürmekte. Halkın önemli bir bölümü de temel ihtiyaçlarını karşılayamamakta. Ayrıca barıştan önce bu kesimin taleplerini gerçekleştirme gücü de barış imzasından sonra kaybolmuş durumda. Bu bizim için çok önemli çünkü bundan etkilenen ve ihtiyacı olan taraf biziz.

- Savaş sırasında birçok insan ölüyordu. Ancak şimdi daha çok insan sokaklarda soygunlara, uyuşturucu ticareti şiddetine, cinayetlere maruz kalıyor...

- Aslında gerçekte işçiler, köylüler, halk hareketleri, Indianlar savaş sırasındaki gibi devletin politik baskısı altında değil ama güvenlik sorunu daha da fazla şu anda. Bu benzer bir düşünceden kaynaklanıyor. Çünkü polislerin bu kesimleri korumak diye bir derdleri de yok. Aynı zamanda bu söylediklerim yani halkın büyük bir kısmı ekonomik krizden doğrudan etkilenen kesimi oluşturuyor. Çünkü kentteki güvenlik krizi aslında çok fazla işsizliğin, açlığın ve yoksulluğun üzerinden doğuyor. Bu aynı zamanda Guatemala'nın birçok yerinde, birçok hammaddenin bulunamaması durumunu yaratıyor. Ayrıca hükümetin bir politikası da yok ve problemin üstüne yeterince gitmiyor.

Dışardan davul ve zil sesleri geliyordu. Karnaval giysileriyle 40-50 kadar kişi yürüyordu. Muhtemel bir aziz günü ya da bir festival çağrısıydı. Üstüne Hristiyanlık çökmüş küçük bir Maya geçidi gibiydi. Şaman bir İsa'ydı. Guatemala'ya hâlâ Maya yurduydı. Mayalar klasik-öncesi dönemden itibaren olağanüstü yapılar inşa ettiler. Nakbé, Mirador, San Bartolo, Cival gibi büyük kentler kurdular. Dünya mirası listesinde olan Tikal, Quiriguá kentleri dışında Palenque, Copán, Río Azul, Calakmul, Ceibal, Cancuén, Machaquilá, Dos Pilas, Uaxactún, Altún Ha, Piedras Negras kentleri bugün ulaşılması imkânsız bir organik kent yapılarına sahipti. Bu kentlerde Maya uygarlığının en dikkat çekici eserleri piramitler, dikili taşlardı. Üstlerine dokunulduğunda o zamana döner gibi oluyordu. "Keşfedilmemiş hiçbir yer kalmadı. Keşfedilmemiş zaman var." diyordu Huxley. Mısır, tuz, kakao, obsidyen ve yeşim ticari mallarıydı. Parayı ve sefaleti İspanyol sömürgeci-

ler getirdi buraya. Daha önce takas sistemi uygulanıyordu. Bazen takas için kakao meyvesi kullanılıyordu – Anadolu’da Likya’da da keçiboynuzu çekirdeği–.²

Patikalar ve büyük yollarla kentler birbirine bağlanıyordu. ‘Sacbe’ büyük yollara verilen isimdi. Taş bloklarla düzeltilmiş ve üstü sıvanarak bozulması engellenmiş Maya caddeleri idi. Cobá’yı Yaxuná’ya bağlayan böyle bir *sacbe* 100 km. uzunluğundadır. Bu yolların yapılmış olması sadece ticari nedenlere dayanmıyordu. Dinsel, kültürel ve konfederal yurttaşlığa ilişkin, komünal idari bağlantı yollarıydı bunlar. Diğer uygarlıkların çoğunda görülen, yük hayvanlarının çektiği tekerlekli arabaları Mayalar kullanmıyordu. Halbuki tekerleği biliyorlardı ama bunu sadece oyuncaklarında uyguladılar. Bunun nedeni ticaretin tekelleşmesini engellemekti. Alman köylü komünlerinde ya da Türkmen boylarında ‘artık-değer’in yok edilişine yakın bir gerekçe olmalı. Alman komünlerinde o yılın fazla ürünün mesela buğdayın yakılarak yok edilmesinin nedeni gelecek yıl o fazla ürüne sahip olanın, elinde bulundurmanın, ‘mal sahibi’ haline gelmesini engellemekti. Türkmenler’de de Dedem Korkut hikâyesinde bahsedilen şenliklerden sonra her şeyi yok etmenin nedeni buydu.

MEKSİKA

24 Mart 1994’te EZLN yapmayı planladığı referandumu PRI başkan adayı Luis Donaldo Colosio’nun bir suikast sonucu hayatını yitirmesinden dolayı geçici olarak erteledi. Hemen ertesinde barış görüşmelerinin

² “Değerler döneme göre az çok değişmiş olsa da, bir tavşanın değeri 10 kakao meyvesiydi. Para sistemine İspanyol işgali döneminde bir *Virreinato de la Nueva España*’nın emriyle 17 Haziran 1555’te geçildi ve İspanyol reali kullanıldı. 1575’te bir real 100 kakao meyvesi değerindeydi”. (Kaynak: wikipedia).

ara bulucusu ‘Kızıl papaz’ Piskopos Samuel Ruiz, Nobel Barış Ödülü’ne aday gösterildi. Nobel ödülünü alamadı ama o zaten buna aldırmadı. 30 Mayıs’ta Zapatista komünlerinde referandum sonuçlandı. Referandum sonuçları halka açıklandı: %97.88 hükümetin, ihtilafın kesin çözümü için teklif ettiği önerileri reddetti; %2.11 barış imzalanmasını istedi. Sadece %3.26 çatışmaya devam etme yönünde görüş bildirdi. Böylece bir yandan ateşkes anlaşmasına bağlı kalmaya devam edilmesi, diğer yandan da sivil toplum ile yeni bir diyaloga girilmesine karar verildi. EZLN, Ulusal Demokratik Kongre’nin gerçekleştirilebilmesi için çağrıda bulundu. Bu arada 12 Haziran’da ise EZLN Lacandon Ormanları’ndan ikinci bildirisini yayınlamıştı. Bu bildiri Meksika devrimine ihanet eden federal hükümetin sadece istifa etmesini değil, anayasanın da yenilenmesini talep ediyorlardı. Ulusal demokratik bir konvansiyon için çağrıda bulunuyorlardı. Bunun gerçekleştirilmesi için bütün yerleşim yerlerinde, okullarda, fabrikalarda, bölgelerde komitelerce ortaya konulan taleplerin üzerinden yeni bir anayasa inşa etme biçimini öneriyorlardı. Ulusal Demokratik Kongre çağrısı bunun ilk toplantısı için yapıldı.

Aslında Meksika’daki halkların mücadelesi, İspanyolların 16. yüzyılda Meksika kıyılarını ve Yucatan’ı istila ettikleri tarihte başladı. Hernandez de Cordoba ve Herman Cortes, büyük Aztek ve Maya uygarlıklarının topraklarının fethedilmesi için görevli İspanyollardı. 1521’de iki yıl süren kanlı bir savaştan sonra Tenochtitlan (şimdiki Mexico City) Cortes’e teslim oldu ve 1525’ten itibaren Francisco Montejo Mayaları egemenliği altına aldı. 1540’lardan itibaren neredeyse tüm Kuzey Meksika İspanyol yönetimindeydi. 1541’deki ilk büyük çaptaki Indian isyanı bastırıldı ve

daha sonraki üç yüzyıl, İspanyol kolonisi olarak varlığını devam ettiren Meksika’da İndian’ların askeri ve dini baskı altında tutulması ile geçti. İspanyol işgalciler bu süre içerisinde Meksika’nın doğal kaynaklarını çalıp Avrupa’ya nakletme konusunda bir hayli yol kat ettiler. Buğday ve şeker kamışı yetiştirmek için muazzam büyük çiftlikler kurup, yerlileri kölelik şartlarında çalıştırdılar.17. yüzyılda ‘Yeni İspanya’ olarak anılan Meksika’nın ekonomisi çöktü. Hastalıklar ve aşırı çalışma 1520’lerde on iki milyon olan İndian nüfusunu 1720’lerde bir milyona indirdi fakat İspanyol yönetimine karşı asıl tehditlerin baş göstermesi 19. yüzyılı buldu.

İlk isyan 1810’da bir semt papazı olan, *Grito de Dolores* adlı kitabında İspanyol egemenliğine son verilmesi, toprağın yeniden dağıtılması ve halkın egemenliği çağrısında bulunan Miguel Hidalgo ve Costilla’nın liderliğinde patlak verdi. Costilla ve yandaşları tutuklanarak hapse atıldı. Bunun ardından, 1814’te Jose Maria Morales ve Pavon liderliğindeki ayaklanma da yenilgiyle sonuçlandı ve ayrılıp dağılan özgürlük hareketleri bir gerilla savaşına dönüştü. İspanya ile sürdürülen koloninin bağımsızlık mücadelesi 1823’teki bir askeri isyanla kazanıldı, kongre seçildi ve Meksika bir cumhuriyet oldu.

ABD Kongresi’nin 1845’te Texas bölgesini kendi topraklarına katma kararı vermesini Meksika ile savaş takip etti ve 1848’te galip gelen ABD ordusu Utah, Texas, Nevada, California, New Mexico ve Colorado’nun büyük bir bölümü kendi topraklarına kattı. 1857’de Benito Juarez koloniyel sömürünün kalıntılarını silmek için yeni bir anayasa hazırladı. Toprak reformları, yoksulluk içinde yaşaya gelmiş olan çoğunluğun yaşam koşullarında çok büyük bir değişiklik yap-

madı ama her zaman toplumsal bellekte bir hak ve talep olarak yerini aldı. 1858'de Juarez liderliğindeki liberallerle muhafazakârlar arasında iç savaş başladı. Juarez başarılı bir liderdi ve birtakım reformları ordunun ve kilisenin aşırı gücünü azaltmaya yönelik olmuştu ancak sonra gelen halefleri onun kadar başarılı olamadı. 1876'da Porfio Diaz yönetimi ele geçirdi, politika üzerindeki tekeli sonraki otuz yıl boyunca devam etti ve bu da 1910'daki devrimi getirdi.

1910'daki ayaklanmaya, ne radikal sosyal reformu ne de şiddetli değişimi savunan Francisco Madero liderlik etti. Başka bir general, Victoriano Huarez, muhafazakârların desteği ile Madero'yu devirdi. Köylüler 1910'da başlayan ayaklanmayı sürdürdüler. Emiliano Zapata ve Pancho Villa, Huerta karşıtı mücadelede kilit isimler oldular. Daha sonra Huerta mağlup edildi ve yönetim Madero'yu da desteklemiş olan toprak ağası Venustiano Carranza'ya geçti. Güneyde Zapata ve kuzeyde Pancho Villa'nın yeni yönetime direnişleri sonuç vermedi ve 1920'de halk ayaklanması sona erdi. Yeni kurulan PNR partisi gücünü sağlamlaştırdı ve 1930'lardaki kriz, yapılan toprak reformlarının etkisini tersine çevirerek zengin ile fakir arasındaki farkı daha da derinleştirdi. PNR (şimdi PRI-Kurumsal Devrimci Parti) uzun yıllar tuhaf bir tek parti sistemi ile ülkeyi yönetti. Daha sonra yönetim değişse de PRI her zaman etkin partilerden biriydi.

1968'deki öğrenci ayaklanması olaylı bir şekilde bastırıldıktan sonra PRI baskı altına alınmış çoğunluğun isteklerine karşı daha da kayıtsız kaldı. 1 Ocak 1994'te EZLN, Zapata'nın savaş açtığı ve uğruna öldüğü reformları talep eden adı daha önce hiç duyulmamış devrimci bir grup, Meksika'nın güneyindeki Chiapas'ın birtakım bölgelerini ele geçirdi. Kırk bin federal asker

devrimcilerin etrafını sardı. Meksika hükümeti bir kere daha reformlar yapması için müthiş bir baskı altındaydı. Meksika'da İndian'lar ve baskı altında yaşayan insanlar mücadeleden hiç vazgeçmediler. EZLN bir rüyayı yakaladı ve bölgesinde çoğunluğun desteğini kazandı.

EL SALVADOR

San Salvador'da FMLN'nin merkez ofisinde konuşuyorduk. İki katlı mahalle içinde bir yerd. Farabundo Marti posterleri ve seçim afişleri ile doluydu duvarlar. Koca bir masa ve tepesinde koca bir pervane ve küçük bir arka bahçesiyle biraz büyükçe bir evden tek eksiği duvarlardan sarkan hamakların olmamasıydı. Farabundo Marti'nin büyük resimleri onu daha da kısa boylu gösteriyordu. Nedense uzun boylu olması gerekiyormuş gibi saçma düşünceme ters geliyordu bu. Bu salonda oturup bekliyordum herkesi. FMLN'nin uluslararası sekreteri Rigaberta'ya baskı yapıyordum. Sadece bir cam ayırıyordu ofisiyle burayı. Karşısında öyle oturup ona bakıyor, yeni bir görüşme ayarlatıyordum. Eski bir gerilla, komutanlar, barış imzacıları, FMLN sorumluları... Günlerce neredeyse sadece benim için çalıştı. Koca bir vicdan azabı gibi o masaya çöküyordum.

O masada konuştum FMLN'nin eğitim sorumlularından biri ile. Ellili yaşlarında bir Mestizo'ydu.

-Barıştan 16 yıl sonraki durumu nasıl analiz edebilirsiniz?

- Barışın imzalanmasıyla bütünsel bir değişim olmadı ama aynı zamanda ülkede bir demokrasinin inşası potansiyelinin önünü açtı. Bu aynı zamanda FMLN'nin bir hükümette koalisyon halinde olsa da yer alabilmesine açtı. Demokratik sol birlik halinde hükümet olmasına neden oldu.

- Bu kadar yıldan sonra barış imzalanması doğru değildir diye bir kere bile düşündünüz mü hiç?

- Bence barış kesinlikle doğru bir yürüyüştü. Ne zaman ki böyle bir karşılaştırma yaparsınız o zaman mutlaka o günleri hatırlamanız gerekir. Çok büyük sorunlar vardı o zamanlar. Şimdi en azından sendikalar bu mücadeleyi masaya yatırabilme hakkına sahip oldu, diğer örgütlenmeler de. Bu sorunları tartışabilme hakkına, talep edebilme hakkına sahip oldu. Şu anda halk hareketlerinin pozisyonu gerilla mücadelesinin yarattığı yararlarıdır. Bu durum, hepsi barış müzakerelerinin sonucu. Yani bugünkü halk hareketleri, işçiler, köylü hareketleri hepsi bu barış sürecinin yarattığı avantajlardan yararlanarak hareket ediyorlar. Bu hareketlerin bütün talepleri gerçekleşmedi ama önemli bir güç kazandı. Çünkü bizim ülkemizde örneğin sendikalar daha çok inşaat işçilerininindir. Bu alanda güçlüydüler ve onların hâkimiyeti vardı. Ancak onlar sermayenin ve ABD'nin baskısı altındaydı. 70.000 işçi vardı ama hiçbir hakları yoktu. Onların haklarının müdafaası yapılamıyordu. Aynı şekilde bugün FMLN hükümete katılabildi. Bunun sağlayacağı yararları görmeye başlayacağız. Ülkenin daha da hızlı demokratikleştirilme süreci yaşayacağını düşünüyoruz ki bunu barışın imzalanmasından kazandığımız bir hakla elde ettik. Bu aynı zamanda bir sol hükümet olabilme şansını yarattı. Bu hükümet olabilmesi için halk hareketlerinin, sendikaların, bütün işçi hareketlerin örgütlenebilme şansını yarattı. Bunlar ülkenin demokratikleşmesine yol açtı. Bu da ülkenin daha iyi koşullara sahip olmasını ortaya çıkardı.

- Nasıl başladı barış süreci? Siz eski bir gerillasınız değil mi? Kaç yıl gerillaydınız?

- Ben 1980 yılında dağa çıktım. Aslında daha önce şehir gerillası kumandaniydim ama 1980'de dağlara çıkmak zorunda kaldım ondan sonra da dağlardaydım. Çünkü şehirlerde polisin baskısı karşısında tutuklanacaktık. Bu yüzden dağlarda mücadeleye devam etmek zorundaydık. 17-18 yıllık devrimci mücadelenin 8 yılını dağlarda geçirdim. Yavaş yavaş mücadele değişerek, farklı bir hal aldı. Mücadelenin biçimi değişti. Ben de bu sefer dağlarda sürdürülen bir silahlı mücadele haline dâhil oldum.

- Burada barış süreci nasıl başladı hatırlıyor musunuz?

- Barış süreci gerçekleşebilme şansını, halk için gerçekleştirebilme şansını büyük bir krizin ortaya çıkmasıyla buldu. Öte yandan bir kültürel eğitim mücadelesinin de sonucuydu. O sırada gerillaya çok sayıda genç katılmıştı. Aileleriyle beraber gerillaya katılan çok fazla çocuk da vardı. Bu aynı zamanda gençlerin gerillaya katılımını da artırıyordu. Yani kültürel ve sosyal durum da artık barışı zorlar durumdaydı. Medya da buna yakındı. Çünkü cunta artık ekonomik olarak bir son sınıra dayanmıştı. FMLN'ye karşı bir şey yapmak durumundaydı. Büyük bir işsizlik ortaya çıkmış, sosyal problemler de artmıştı. Bu durumda cunta daha da baskıcı olmak durumundaydı. Aynı zamanda birçok El Salvadorlu da ülkeden göç etmişti. Özellikle de ABD'ye. Diğer ülkelere de ama bilhassa ABD'ye. Bunu yapmak zorundaydılar çünkü ülkede başka bir şans yoktu. İşte bu problemlerin üstüne ülkeyi esas besleyen diğer ülkelerdeki bu El Salvadorlu göçmenler de bu barışı istiyorlardı. Çünkü ülke onların gönderdikleriyle yaşıyordu. Bu engellenemeyen kriz dramatik bir ortam doğurdu..

E'nin bahsettiği bu bölgeleri FMLN, kurulduktan sonra ilk büyük saldırılarında, 10 Ocak 1981'de hâkimiyeti altına aldı. Morasan ve Cemaltenengo'nun büyük bölümünü ele geçirdi. Savaşın bütününde bu bölgeler gerillanın kontrolü altında kaldı. Buralarda yaşlılardan çocuklara kadar bütün halk dağlarda FMLN'nin kamplarında yaşıyordu. Daha sonra Kasım 1989'daki büyük saldırıya kadar olan zamanda hepsi savaşmayı, gerilla tekniklerini buralarda öğrendi. El Salvador ordusuna baskın yapıp, bir sürü silah ele geçirdiler. Hatta başkent San Salvador'daki özellikle yoksul mahalleleri de gerilla ele geçirdi ama ertesinde ordu onları buralardan atmak için bütün bu bölgeleri bombaladı. FMLN'nin San Salvador'da meşhur eylemlerinden biri de Sheraton oteli kuşatmasıydı. Burada gerillalar ile askeri birlikler kat kat çatıştılar. FMLN, 12 ABD'li askeri danışmanı –yeşil bereliyi– elinde tuttu. Katolik kilisesi arabulucu olarak devreye girdi. 1989 saldırısı esas amacı olan savaşı zaferle sonuçlandıramadı ama FMLN'nin gücünü gösteren, kanıtlayan bir saldırıydı. Bu şekilde FMLN askeri olarak yenilmeyeceğini gösterdi. Hükümet o ana kadar hâlâ askeri olarak kazanabileceğini düşünüyordu. ABD de daha net şekilde bunu anladı. Müzakereye başlanmasını istedi. Zaten savaşı finanse eden ABD olduğu için bu talebe de hemen uyuldu. Bu nedenle bu taleplerden 1992'de barış imzalanana kadar, FPL komutanı ve barış isteyenlerden Jesus Rojas, yani esas adıyla Antonio Cardenal'in öldürülmesi dışında çok büyük bir saldırı olmadı.

FMLN Kumandanı Jesus Rojas Nikaragua asıllı bir aileden geliyordu. Nikaragua Sandinist devrimin öncülerinden devrimci Hristiyan, Ernesto Cardenal'in de kuzeniydi. Her ikisi de Özgürlük teolojisinin papazlarından. Jesus Rojas yani Antonio Cardenal, Salvador

hükümetinin saldırıları karşısında yeraltında mücadeleyi sürdürdü. 90'ların başından itibaren her iki tarafı da barışa ikna etmek için çalışıyordu. 1991 yılında barışı engellemek isteyen bir grup ordu mensubu tarafından öldürülerek barış süreci durdurulmak istendi.

GUATEMALA

1987 yılının Ağustos ayında Orta Amerika ülkeleri başkanları bölgelerinde barış için bir müzakere yolu arayışı içinde olacaklarına dair bir anlaşma imzaladılar. Buna Guatemala da dâhildi. Aynı yılın Ekiminde de URNG; Başkan Vinico Cerezo ile diyaloga başlamayı kabul etti. Bunun için Madrid'de görüşmeler oldu. İşte bu ilk temastan barış anlaşması imzalanana kadar olan zamanda, URNG de sürekli bu süreci kendi içinde de tartıştı. 1987'den 1995'e kadar URNG içindeki birçok gerilla grubu konferanslar yaptı. Tartışmalarla ilgili yayınlar ve bildiriler sundu. En son olarak da EGP: Ağustos 1995 Konferansı, "Ve müzakere ve diyalog" - Rolando Moran, FAR: "Bir müzakere ve nasıl devam edilecek" - Pablo Monsanto, 1994, ORPA: En geniş proje konferansı - Ocak 1995 konferans ve yayınlarla sürdürülen tartışmalar sonucunda barış anlaşması imzalandı. Başka bir dönem başladı.

Kumandan Thomas'la barıştan sonraki yeni dönemi konuşuyordum.

-Evet, Guatemala'da barış 29 Kasım 1996 yılında imzalandı. Biz, URNG bu barış anlaşmasını imzaladıktan sonra silahı bırakıp bir politik parti olarak örgütlendik. Gerilla sırasında birlikte mücadele ettiğimiz kadın ve erkek yoldaşlarla beraber. Özellikle 1997 yılı çok zor ve karmaşık bir yıldır bizim için. Aynı zamanda yasal bir oluşum yaratma mücadelesiydi bu Guatemala